

НІКІТІНА

Олена Вікторівна  
naravi16@gmail.com

УДК 338.246.025.2

## ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ КОНТРОЛІНГУ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

## TREATMENT OF ESSENCE OF CONTROLLING AS ECONOMIC CATEGORY

аспірант, Харківський  
державний університет  
харчування та торгівлі

*У статті узагальнено існуючі тлумачення поняття «контролінг», проведений аналіз наукових доробок, що дає можливість сформулювати концепції побудови системи контролінгу економічних процесів на підприємстві.*

*В статье обобщены существующие трактования понятия «контроллинг», проведен анализ научных разработок, что дает возможность сформулировать концепции построения системы контроллинга экономических процессов на предприятии.*

*In article the existing interpretations of the concept "controlling" are generalized, the analysis of scientific developments is carried out that gives the chance to formulate concepts of creation of system of controlling of economic processes at the enterprise.*

**Ключові слова:** контролінг, концепція контролінгу, управлінський облік, функції управління

**Ключевые слова:** контроллинг, концепция контроллинга, управленческий учет, функции управления

**Keywords:** controlling, concept of controlling, management accounting, functions of management

## ВСТУП

Складнощі економічних реформ накладають відповідні відбитки на функціонування суб'єктів господарювання. В сучасних умовах господарювання потребують від підприємств постійної оцінки та підвищення результативності своєї діяльності на основі контролінгу.

Теоретичним та методологічним аспектам контролінгу присвячено багато наукових досліджень зарубіжних економістів: Р. Манна, Е. Майера, А. Карминського, П. Хорвата, С. Фалько, К. Расела, Л. Левіна. Наукові праці цих вчених присвячені різним аспектам та сферам застосування контролінгу, розробці методичного інструментарію моніторингу діяльності підприємств. Дослідженнями розвитку систем контролінгу та економічних стратегій займаються вітчизняні науковці: О.Оліфіров, М.Пушкар, А.Ткаченко, М.Чумаченко та інші, в працях яких вирішуються питання концептуальних засад та практичні аспекти організації контролінгу.

Незважаючи на вагомий обсяг теоретичних напрацювань, у науковому світі до сьогодні не сформульований єдиний підхід до трактування такого поняття, як контролінг, ця проблематика потребує доопрацювання та конкретизації.

## МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Здійснити аналіз наявних тлумачень даної економічної категорії, характеристика сучасних концепцій контролінгу, теоретичне обґрунтування авторської інтерпретації поняття контролінгу діяльності торгових підприємств.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, Internet ресурси. При проведенні дослідження

використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення визначення поняття «контролінг».

## РЕЗУЛЬТАТИ

В економічну теорію та господарський практикум поняття контролінгу прийшло з менеджменту. Щодо етимології цього поняття, то воно утворено від латинського «to control» – настроювати, регулювати, контролювати, управляти. Під поняттям контролінгу (англ. controlling) розуміється, систематичний контроль, відстежування ходу виконання поставлених задач з одночасною корекцією роботи. Здійснюється на основі дотримання встановлених стандартів та нормативів, постійного регулювання як найважливіша задача економічного управління. [4] Незважаючи на те, що контролінг має англійське походження, даний термін в США і Великобританії вживають дуже рідко, більшої популярності здобув «управлінський облік», який вважається синонімом поняттю «контролінг». В країні пострадянського середовища термін «контролінг» прийшов з Німеччини, де здобув офіційне визнання. В Україні вживають обидва терміни – як «контролінг», так і «управлінський облік».

Перейдемо від загального, міждисциплінарного тлумачення поняття «контролінг», до його визначення в економічних науках. Стосовно надання переваги терміну «контролінг» перед управлінським обліком, слід відзначити, що кожне з цих понять відображає певний аспект управлінської діяльності, але поняття контролінгу більш повно обґрунтовує спрямованість цієї діяльності. Якщо дотримуватись таких вимог економічної науки, як однозначність, лаконічність, економія термінів, то використання категорії «контролінг» містить великий потенціал щодо можливостей надання сутності економічним

дефініціям при описанні економічних процесів у сфері організаційно-управлінських відносин.

Досліджуючи існуючі в економічній теорії та практиці підходи до тлумачення терміну «контролінг» було з'ясовано, що одностайності в розумінні цього поняття немає. Одні автори пов'язують це поняття з функціями управління, інші – прив'язують до конкретного об'єкту управління,

треті – розглядають як складову економічного аналізу.

Проаналізувавши подані в таблиці 1 визначення контролінгу, можна простежити певну закономірність в побудові самого трактування, яке умовно можна розкласти на декілька складових, що визначають змістовні елементи контролінгу як наукового поняття.

Таблиця 1

**Поняття контролінгу та його місце у системі управління підприємством**

№ п/п	Дослідники	Визначення категорії «контролінг»	Місце контролінгу в системі управління підприємством
1	А. Дайле [1]	Система, орієнтована на результат, з врахуванням забезпечення ліквідності, в сферу задач якої входить збір і обробка інформації	Складова процесу розробки, координації та контролю за виконанням планів на підприємстві
2	Д. Хан [8]	Інформаційне забезпечення, орієнтоване на результат управління підприємством	Складова економічного аналізу
3	Манн Р. Майер Е. [4, с. 20]	Розкриває поняття контролінгу як системи регулювання витрат і результатів діяльності, яка допомагає в досягненні цілей підприємства.	Орієнтований на виживання підприємства в двох періодах: короткостроковому - оптимізація прибутку; в довгостроковому – підтримка гармонійних відносин та взаємозв'язків даного підприємства з оточуючими його сферами: природною, соціальною, господарською
4	П. Хорварт	Підсистема управління, яка координує підсистеми планування, контролю та інформаційного забезпечення	Системоутворююча та системоузгоджуюча координація
5	Фалько С.Г. [3]	Контролінг включає створення, обробку, перевірку та представлення системної управлінської інформації. Контролінг орієнтований на підтримку процесів прийняття рішень	Покликаний забезпечити адаптацію системи обліку на підприємстві до інформаційних потреб посадових осіб, які приймають рішення
6	Пушкар М.С. [6]	Контролінг – це діяльність, спрямована на створення інформаційної системи підприємства	Забезпечує стратегічний розвиток підприємства, надає йому рис постійності і сталості в умовах несталого середовища.
7	Карминський А.М. [2]	Контролінг - інформаційно-аналітична система підтримки управління підприємством	Забезпечує керівництво необхідними методами та інструментами управління на довготермінову перспективу
8	А.М. Ткаченко [7, с.16]	контролінг - це нове явище в теорії і практиці сучасного управління, яке виникло на межі економічного аналізу, планування, управлінського обліку та менеджменту.	Поряд із загальними завданнями (планування, інформаційне забезпечення, регулювання і контроль) мають місце і спеціальні (змінні) задачі (збір та обробка даних про зовнішнє середовище, ревізія та ін), які забезпечує контролінг

Так, в понятті контролінгу можна виділити складові, які визначають спосіб його організації, основні функції. Якщо науковці і мають спільне в трактуванні сутності поняття контролінгу, то стосовно розуміння ролі та значення контролінгу в системі управління підприємством виявляється суттєва розбіжність їх поглядів.

Отже, узагальнюючи проведений аналіз наукових доробок, маємо можливість сформулювати декілька

концепцій побудови системи контролінгу економічних процесів на підприємстві.

Згідно з першою концепцією, яку можна характеризувати як інструментальну, контролінг характеризується за типами методів та засобів, що використовуються.

Наступна концепція характеризується цільовою спрямованістю, згідно з якою контролінг визначається як проблемно-орієнтована система, що

входить у сферу інформаційних потреб, базується на формуванні системи кількісних та якісних показників, для виявлення пріоритетів впливу.

Третя концепція визначає контролінг як особливий напрям управлінської діяльності, який

передбачає певну модифікацію інформаційно-управлінських функцій, в напрямку їх інтеграційності. Така модифікація дає змогу створити умов для методологічного розвитку контролінгу.

Таблиця 2

## Сучасні концепції контролінгу

Сутнісна характеристика	Опис концепції	Зміст контролінгової діяльності	Інформаційно-аналітичне забезпечення
Контролінг як управлінський інструмент	Забезпечення безперервної послідовності здійснення операцій	Послідовна та паралельна реалізація операцій по прийняттю управлінських рішень	Інформаційне забезпечення постійно діючого впливу на всі процеси
Контролінг як система управління кількісними та якісними змінами	Виявлення взаємозв'язку різних підсистем	Формування системи кількісних та якісних показників	Інформаційне забезпечення розвитку підсистем
Контролінг як специфічний вид управлінської діяльності	Систематизація практичних положень, які визначають спрямованість контролінгу	Облік, аналіз, оцінка, контроль	Інформаційне забезпечення системи економічного розвитку підприємства

Аналіз існуючих концепцій контролінгу дає змогу означити певну еволюцію в трактуванні його як економічної категорії. Це поняття набуло тепер ширшого значення, пройшовши розвиток від обліку до специфічних функцій управлінської діяльності.

## ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі ґрунтовного критичного аналізу наявних підходів до трактування терміну «контролінг», спираючись на те, що тлумачення цього поняття відбиває різні сторони його змісту, а їх об'єктивність та обґрунтованість є принциповою умовою забезпечення об'єктивності та обґрунтованості самого контролінгу. Нами визначено, що контролінг – це ефективний контроль; формування оптимальних організаційних структур, доповнені синхронізацією цілей підприємства у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що сприяють досягненню цілей компанії та особистих цілей працівників. Ми акцентуємо увагу на його кінцевій меті – стабільності господарської діяльності та фінансово-економічного стану підприємства. Контролінг трактується нами з точки зору доданої цінності інформаційно-аналітичного забезпечення процесу стратегічного управління господарськими процесами з метою досягнення цілей функціонування та розвитку суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1 Дайле А. Практика контроллинга: пер. с нем. / под ред. и с предисл. М.Л. Лукашевича,

Е.Н. Тихоненковой. М.: Финансы и статистика, 2001. – 336 с.

2. Карминский А.М. Информационно-аналитическая составляющая бизнеса: методология и практика. – М.: ФиС, 2007. – 272 с.

3 Контролинг: учебник / А.М. Карминский, С.Г. Фалько, А.А. Жевага, Н.Ю. Иванова; под ред. А.М. Карминского, С.Г. Фалько. – 3-е изд., дораб. – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2013. – 336 с.

4. Манн Р., Майер Э. Контролинг для начинающих: пер. с нем. Ю.Г. Жукова / Под ред. и с предисл. д-ра экон. наук В.Б. Ивашкевича. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 304 с.

4 Оліфіров О.В. Контролінг інформаційних систем підприємства: Монографія / О.В. Оліфіров – Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган Барановського, 2003. - 325 с.

6. Пушкар М.С. Контролінг [Текст]: підручник / М.С. Пушкар - Тернопіль: Карт-бланш, 2004, - 370 с.

7. Ткаченко А.М. Контролінг в системі управління промисловим підприємством [Текст]: монографія / А.М. Ткаченко – Запоріжжя: Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2006. – 194 с.

8. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем. / Под ред. и с предисл. А.А. Гурчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 800 с.: ил.

9. Чумаченко М.Г. Контролінг перспективи не має: монографія / М.Г. Чумаченко // Фінансовий контроль. – 2005. – № 3. – С. 38–73.